

Psykologibøker for helse- og sosialfagstudenter

Marit Netland

Marit Netland denne månedens kronikkforfatter er dr.psychol. og førsteamanuensis ved Høgskolen i Bergen. Sammen med Kjell Underlid Ingunn Skre Anne Skard Peder Kjøs og Magne Raundalen er hun invitert av Tidsskriftet som fast kronikør. Neste måned: Kjell Underlid.

Synet av bokstabelen på pulten min har plaget meg i månedsvis. Tabellen består av lærebøker i psykologi, hvorav én er den nye pensumboken til mine vernepleie- og sosionomstudenter. Hvilken av bøkene det er, vet jeg ennå ikke. Jeg vet bare at valg av pensumbok er et viktig valg. Boken vil bety en god del for hvordan, og i hvilken grad, studentene vil bruke psykologisk kunnskap i fremtidig yrkesutøvelse.

Drømmen er å finne en bok til pensum som studentene nesten ikke klarer å legge fra seg

Hvert år begynner nesten 7000 nye studenter på grunnutdanningene i sosialt arbeid, vernepleie, sykepleie, barnevern, fysioterapi, ergoterapi og radiografi. Alle disse studentene skal tilegne seg psykologisk kunnskap ifølge rammeplanene for utdanningene. Studentene har neppe søkt seg til disse utdanningene for psykologiundervisningens skyld. Kan man da forutsette at de fleste er så interessert at de vil bruke kilder utenfor pensum for å få grep om psykologiske teorier og begreper? Og kan man forvente at alle ser verdien av psykologisk kunnskap for senere praksis? Jeg tror ikke det. Dette stiller bestemte krav til pensumlitteraturen.

Det er vanlig at norske bøker står oppført på helse- og sosialfagstudentenes psykologipensum. At studentene slipper å lese psykologisk litteratur i artikkelform eller på andre språk enn norsk, er nok fornuftig. De innføringsbøkene jeg vurderer for pensum, er derfor alle norske, med utgivelsesår fra 1997 til 2008. Fem er spesielt tilpasset helse- og sosialfagstudenter. Resten er skrevet for en bredere målgruppe av studenter på lavere universitets- og høyskolenivå. Bøkene er stort sett gode som fagbøker. Men er de vellykkede som *lærebøker* for studentene de er skrevet for?

Bøkene er ikke veldig forskjellige med hensyn til hvilke teorier og perspektiver de presenterer. Dette er naturlig når bøkene skal formidle noe av det mest sentrale i psykologien. Men hva er egentlig sentralt? I én av bøkene er trekkteori utelatt, og bare én bok redegjør for positiv psykologi. Evolusjonspsykologi får god plass i én av bøkene, men nevnes ellers bare i noen få av de andre. Krysskulturell psykologi, kulturpsykologi, diskurspsykologi og narrativ psykologi får liten eller ingen plass i bøkene. Presenterer bøkene da et balansert og oppdatert bilde av psykologi som fag? Studentene bør lære å kommunisere godt om psykologiske fenomener og behandlingsopplegg med fagpersoner – deriblant psykologer – med ulik teoretisk forankring. Derfor bør lærebøkene inneholde et bredt utvalg av perspektiver og teorier. På den annen side kan studentene bli forvirret dersom svært mange ulike teorier presenteres, noe som er tilfellet for én av bøkene. Lærebokskrivning er en balansekunst!

De fleste mennesker vil i løpet av livet komme i kontakt med helse- og/eller sosialarbeidere utdannet ved høyskolene, f.eks. ved sykdom, alderdom eller familieproblemer. Slike fagpersoner er ofte de første man møter når man er på sitt mest sårbare og søker hjelp. Stor skade kan skje dersom disse fagpersonene ikke har kunnskap som gjør at de foretar gode valg med hensyn til hva de selv kan gjøre for hjelpetrengende mennesker og hva andre – f.eks. psykologer – heller bør ta seg av. Derfor bør lærebøkene presentere ny praksisrelevant psykologisk kunnskap, f.eks. om temaer som omsorgssvikt, vold, traumer, akkulturasjon, marginalisering, ensomhet, seksualitet, spiseforstyrrelser, spilleavhengighet, rusmisbruk, funksjonshemming, helse og sykdom. Slike temaer er dessuten mye bedre egnet til å vekke studentenes interesse for psykologi enn f.eks. Maslows behovspyramide side opp og side ned. Forfatterne er mer nøye med å få med pyramiden og andre like trauste modeller og teorier enn hvert av de praksisrelevante temaene over. Likevel, de fleste bøkene har med noen slike temaer. Flere av forfatterne prøver dessuten å vise kunnskapens relevans for praksis gjennom eksempler «fra virkeligheten». Slike eksempler – dersom de er gode – er viktige med tanke på at studentene bør lære å bruke psykologisk kunnskap på en reflektert og klok måte. Det er også flott at et par av bøkene vier god plass til temaet makt og avmakt i relasjonen mellom hjelper og hjelpetrengende. Samtlige bøker kunne imidlertid i større grad diskutert at fagpersoner noen ganger misbruker psykologisk fagkunnskap, f.eks. ved å sykeliggjøre sunne reaksjoner, individualisere sosiale problemer, universalisere vestlige reaksjonsmåter og dominere andre.

Drømmen er å finne en bok til pensum som studentene nesten ikke klarer å legge fra seg. En bok som virkelig inspirerer til å lese mer psykologi på egen hånd. En slik bok må være lettfattelig. Flere av de aktuelle bøkene er ikke helt vellykkede i så måte. Inkonsekvent begrepsbruk preger et par av bøkene. I en del redegjørelser av teorier og forskning er teksten inkonsistent og mangelfull. Lesere som er fortrolige med psykologisk teori og begrepsapparat, blir kanskje ikke forvirret av dette. Men for den typiske student i målgruppen blir det tungt å komme gjennom en slik tekst. Studenten tror gjerne at det er selve psykologien som er tåkete og vanskelig, ikke teksten.

Rikelig med gode illustrasjoner og forslag til diskusjonstema og oppgaver er slikt som kan bidra til å heve studentenes forståelse og interesse for stoffet, men som flere av bøkene mangler. Flere av lærebøkene mangler dessuten enten stikkordregister, tilfredsstillende liste med ordforklaringer eller gode definisjoner av alle faguttrykk underveis i teksten. En av de nyeste bøkene mangler alt dette. Det gjør den etter min mening lite egnet som lærebok for målgruppen, selv om boken ellers har mange gode kvaliteter. Når bøkene inneholder stikkordregister og gode ordforklaringer, klarer studentene å nytte den svært begrensede tiden de har til psykologistudier, mye mer effektivt. Forelesningene glir også lettere. Under forelesningene må jeg ofte svare på spørsmål om hva ord betyr. Studentene kommer jo ikke videre uten å forstå ordene som brukes i pensumboken og på forelesningene. Jeg synes dessuten det er forståelig at ikke alle 19-åringer er fortrolige med ord som kognitiv, patologisk, empirisk og persepsjon. Men de eldre studentene, som gjerne har psykologi grunnfag og andre universitetsfag i bagasjen, trenger ikke en foreleser som fungerer som ordliste. Spørsmål som skyldes mangler ved lærebøkene, stjeler dessuten undervisningstid som burde vært nyttet til utdypning og diskusjon av lærestoffet.

Det kan ha uheldige følger for eksamensresultat og senere praksis dersom pensumboken inneholder feil. Jeg har ikke funnet mange feil i bøkene jeg vurderer for pensum, men dessverre noen. To av bøkene inneholder feil i redegjørelsen for negativ forsterkning og straff. Det er svært viktig at sosionomog vernepleiestudentene – og sikkert andre studentgrupper også – lærer å bruke sentrale begreper innenfor læringsteori. Spesielt vernepleiere har bruk for læringspsykologi i sin praksis. Bøker med feil på sentrale områder bør ikke velges til pensum, så ideelt sett burde jeg ta bøkene med de

nevnte feilene ut av bunken med mulige pensumbøker. Det har jeg ikke gjort. Skulle jeg ekskludere alle bøkene med svakheter av tilsvarende alvorlighetsgrad, ville det ikke være bøker igjen å velge mellom.

Valg av pensumbok er altså et frustrerende valg mellom bøker som alle absolutt har mange gode kvaliteter, men også atskillige svakheter. Forlagene har vært aktive med å publisere bøker for alle de tusener av bachelor-studenter som må lese psykologi. Bokstabelen på pulten min vitner om at forlagene ikke kan ha vært like opptatt av å sikre seg at bøkene er godt nok tilpasset høyskolestudentene. Jeg håper at forlag og forfattere blir flinkere til å følge opp lærebøkene ved bl.a. å sørge for å få nødvendige tilbakemeldinger fra forelesere og studenter. Deres forslag til hva som skal til for at bøkene fungerer optimalt i undervisningen, kan bidra til at man ved en eventuell revidering av bøkene nærmer seg det som vel bør være målsettingen: Fremragende psykologibøker til fremtidige fremragende helse- og sosialarbeidere!